

Eén belangrijk verschil

Naast de V.S. heb ik altijd een zwak gehad voor een ander machtig, Amerikaans land. In 1987 streek ik er even neer als freelance correspondent, maar in Nederland zat men duidelijk niet te wachten op berichten uit 'het land van de toekomst', zoals Brazilië zichzelf graag mocht noemen. Een land van grote beloftes zou het vast blijven, was de overtuiging, en om die reden verdiende het onze belangstelling niet echt.

Maar nu zal Brazilië' dan eindelijk volop in de schijnwerpers staan. Het komende jaar vindt daar het WK voetbal plaats, in 2016 gevolgd door de Olympische Spelen. Bereid u zich voor op een media-offensief van drie jaar, waarin redacties zich gaan uitsloven om voorbij de clichés – samba, zon en voetbal – het 'echte' Brazilië te laten zien. Hier alvast een voorschotje, vanuit Rio de Janeiro waar ik nu weer woon.

Wat mij vooral opvalt is hoeveel Brazilië gemeen heeft met dat andere land waar ik lang zat, meer dan met de omringende landen. Neem alleen al de omvang: Brazilië en de Verenigde Staten zijn de twee grootmachten van het westelijk halfrond. Als je het nauwelijks bewoonde Alaska wegdenkt, is Brazilië zelfs net iets groter dan Amerika (Nederland past er 133 keer in). Er wonen meer dan 200 miljoen mensen, 20 miljoen meer dan in de andere 12 landen van Zuid-Amerika bij elkaar. De meest gesproken taal van het continent is niet Spaans, maar Portugees.

In de Braziliaanse media kom je weinig tegen over de buurlanden van Brazilië, maar Amerika volgen ze op de voet. Dit is het land waar de Brazilianen zich mee vergelijken; ze bewonderen de Amerikanen, apen ze in alles na en, zoals dat gaat bij rivalen, vertrouwen ze voor geen cent. Regelmatig verzekeren Brazilianen mij dat Amerika aast op de Amazone, dat de plannen voor een invasie van hun regenwoud al klaarliggen.

De Verenigde Staten en Brazilië hebben ook hun geschiedenis gemeen. Ze werden beide gekolonialiseerd door Europeanen (onder wie de Nederlanders), die de oorspronkelijke bevolking vakkundig uitmoordden en vervolgens op grote schaal slaven uit Afrika overbrachten om het zware werk te doen op de plantages – suiker in Brazilië,

katoen in Noord-Amerika. Brazilië importeerde maar liefst zes keer zoveel slaven als de V.S., de nummer twee slavenmacht. Je ziet het af aan de bevolking, waarvan in de laatste census voor het eerst een meerderheid aangaf van zwarte of gemengde afkomst te zijn. Net zoals in de V.S. heeft de Afro-bevolking in Brazilië een enorme invloed op de cultuur, van muziek tot sport, maar staan ze economisch onder aan de ladder. In de politiek zijn zwarte Noord-Amerikanen verder, met president Obama en honderden donkere burgemeesters en parlementariërs. Kijk in het Braziliaanse parlement en je waant je in Europa.

In beide landen heeft de economische achterstand van de zwarte bevolking te maken met de manier waarop de slavernij werd beëindigd. In plaats van werk te geven aan de voormalige slaven, moedigden de overheden grootscheepse immigratie uit Europa aan. (Zo zijn de grootste Poolse steden buiten Polen Chicago en Curitiba, in het zuiden van Brazilië. Door de enorme toestroom van Duitse immigranten is dat zuiden een soort spiegelbeeld van New England in de V.S., blanker misschien nog dan het Duitsland van nu. De grootste Japanse stad buiten Japan is trouwens São Paulo. Je vindt daar ook de grootste concentratie van Italianen buiten Italië. Met 22 miljoen inwoners is deze *city that never sleeps* het New York van Brazilië, verantwoordelijk voor zo'n 40 procent van het totale bruto nationaal product. Minder hard wordt er in Rio de Janeiro gewerkt. Met zijn stranden, surfers en andere zonzonbidders, alsmede de grootste tv-industrie van het land, is dit het Californië van Brazilië.)

Net als Amerika heeft ook Brazilië zijn Midden-Westen; de enorme landbouwgronden van onder meer de staat Matto Grosso. Ze maken het land de op twee na grootste exporteur van landbouwproducten ter wereld, na de V.S. en Europa. Hier halen de Chinezen hun soja vandaan, en wij onze sinaasappelsap en ons hamburgervlees.

Dat brengt mij bij wat ooit het grote verschil was tussen de twee grootmachten van het westelijk halfrond – hun economie. De kloof is flink geslonken. Als een van de opkomende BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India en China) en een reusachtige grondstoffenexporteur heeft Brazilië inmiddels de zesde economie van de wereld. De

rek lijkt er nu even uit, maar tijdens de financiële crisis groeide Brazilië nog als een bezetene. In tien jaar tijd kwamen er zo'n twintig miljoen nieuwe banen bij, terwijl de werkgelegenheid in de V.S. met miljoenen jobs afnam. Brazilië's kapitalisten gingen op het overnamepad in de V.S. en sleepten zelfs *all American* merken binnen. Als een Yankee nu een Whopper eet en wegspoelt met een Budweiser, dan steunt hij de Braziliaanse economie.

Wat de V.S. en Brazilië ook delen is hun extreme inkomensongelijkheid. Het verschil is wel dat ze er in Brazilië iets aan doen. Met gerichte overheidsprogramma's zijn sinds 2000 tientallen miljoenen Brazilianen die in pure armoede leefden omhooggetrokken naar wat in hun land telt als middenklasse. In de V.S. groeide ondertussen de inkomenskloof en is nu terug op het niveau van een eeuw geleden. Zo'n 50 miljoen Amerikanen leven onder de armoedegrens, velen in getto's waar de kansen op een beter leven kleiner zijn dan in de favela's van Brazilië – waarvan er één dertig meter boven mijn raam begint.

In de weekends geniet ik mee van de samba- en andere muzikale klanken die continu omlaag fiteren. Maar voor ik de boel ga romantiseren: wat Brazilië en de V.S. ook allebei hebben is extreme gewelddadigheid. Terwijl onze media voortdurend berichten over het vuurwapengeweld in de V.S., hoor je zelden dat in Brazilië het jaarlijkse aantal slachtoffers zes keer zo hoog is! In beide landen is ook het geweld deels een erfenis van de slavernij. Die kweekte onverschilligheid ten opzichte van menselijk leven.

Brazilië nam dertig jaar geleden afscheid van de dictatuur – maar net als in de VS is de democratie stevig in handen van het grote geld. De meeste parlementariërs zitten er om hun eigen zakken te vullen, en corrupte ambtenaren zijn eerder regel dan uitzondering. Een hoopvol teken zijn de aanhoudende protesten waarin jonge leden van de nieuwe middenklasse een professionelere overheid verlangen. Verschillende van hun eisen zijn al ingewilligd.

Maar ondanks alles wat vergelijkbaar is, verschillen de twee landen ook van elkaar. Het grootste verschil zit hem in de Braziliaanse levensfilosofie: plezier maken en van het leven genieten staan duidelijk voorop. Het is een belangrijke reden waarom het mij hier in Brazilië zo bevalt. Amerikanen leven om te werken, terwijl Brazilianen werken om te leven. Met alle aandacht die deze levenskunstenaars de komende jaren gaan krijgen, liggen op dat vlak de meeste lessen die wij van ze kunnen leren.